

INNOVATIVE WORLD
Ilmiy tadqiqotlar markazi

INNOVATION TALABALAR AXBOROTNOMASI

 <https://innoworld.net>

 +998335668868

ILMIY JURNAL

ICJ JOURNALS
MASTER LIST

ISSN

INTERNATIONAL
JOURNAL
OF
SCIENCE
RESEARCH
CENTRE

doi

zenodo

OpenAIRE

Academic
Resource
Index
ResearchBib

Google Scholar

open access.nl

INNOVATION TALABALAR AXBOROTNOMASI

3-JILD, 6-SON
2026

Jurnal quyidagi xalqaro bazalarda indekslanadi:

Google Scholar digital object identifier

ResearchGate

zenodo

ADVANCED SCIENCE INDEX

OpenAIRE

Academic
Resource
Index
ResearchBib

Directory of Research Journals Indexing

Ilmiy jurnalning rasmiy sayti:

www.innoworld.net

O'ZBEKISTON-2026

3-JILD, 6-SON | MAY - 2026 |

+99833 5668868 | www.innoworld.net | @Anvarbek_PhD

XARBIY XIZMATCHILARDA PARODONT TO'QIMASI KASALLIKLARINING TARQALISH DARAJASIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR

Ergashev Bekzod Jaloliddin o'g'li

Central Asian Medical University xalqaro tibbiyot universitet talabasi,
Burhoniddin Marg'inoniy ko'chasi 64-uy, Farg'ona, O'zbekiston, tel: +998 95 485
00 70, e-mail: info@camuf.uz¹

E-mail: bekzodergashev0401@gmail.com¹

Orcid: <https://orcid.org/0009-0000-0382-0811>¹

Dolzarbligi.

Parodont to'qimalari kasalliklari zamonaviy stomatologiyaning eng muhim tibbiy va ijtimoiy muammolaridan biri hisoblanadi. Ushbu kasalliklar milk, periodontal boylam, sement va alveolyar suyakning yallig'lanishi hamda destruktiv o'zgarishlari bilan kechib, tishlarning funksional holatini buzadi va ularning erta yo'qotilishiga olib keladi. Jahon miqyosida parodont kasalliklari kattalar orasida eng keng tarqalgan surunkali kasalliklardan biri bo'lib, mehnat qobiliyati va hayot sifatining pasayishiga sabab bo'lmoqda. Harbiy xizmatchilar parodont kasalliklari rivojlanish xavfi yuqori bo'lgan guruhlardan biri hisoblanadi. Harbiy xizmat davomida organizm muntazam ravishda jismoniy va ruhiy zo'riqishlarga duch keladi. Kuchli stress, uyqu rejimining buzilishi, xizmat sharoitlarining murakkabligi, ovqatlanish tartibining o'zgarishi va og'iz bo'shlig'i gigiyenasiga yetarli e'tibor berilmasligi parodont to'qimalarida patologik jarayonlarning rivojlanishiga zamin yaratadi. Bundan tashqari, ayrim harbiy bo'linmalarda xizmat qiluvchi xizmatchilar sovuq yoki issiq iqlim, changli muhit, cheklangan gigiyenik sharoitlar kabi omillar ta'sirida bo'lishadi.

So'nggi yillarda olib borilgan tadqiqotlar parodont kasalliklari rivojlanishida mahalliy omillar bilan bir qatorda umumiy somatik holatning ham muhim rol o'ynashini ko'rsatmoqda. Ayniqsa, chekish, surunkali stress, vitamin va mikroelementlar tanqisligi, immunitet pasayishi hamda metabolik buzilishlar parodont to'qimalarida yallig'lanish jarayonlarini kuchaytiradi. Harbiy xizmatchilar orasida chekishning keng tarqalganligi va psixoemotsional yuklamaning yuqoriligi ushbu patologiyaning rivojlanish xavfini yanada oshiradi. Parodont kasalliklarining erta aniqlanmasligi va davolash choralarining o'z vaqtida olib borilmasligi natijasida milk qonashi, patologik cho'ntaklarning hosil bo'lishi, alveolyar suyak rezorbsiyasi va tishlarning yo'qolishi kuzatiladi. Bu holat harbiy xizmatchining umumiy sog'lig'iga, jangovar tayyorgarligiga hamda xizmat vazifalarini bajarish qobiliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli harbiy jamoalarda parodont kasalliklarining tarqalish darajasini o'rganish va unga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. Mazkur tadqiqot harbiy xizmatchilar orasida parodont to'qimalari kasalliklarining uchrash chastotasini baholash, asosiy xavf omillarini aniqlash va profilaktik tadbirlarni takomillashtirish maqsadida olib borildi. Olingan natijalar harbiy tibbiyot tizimida

stomatologik profilaktika dasturlarini ishlab chiqish va og'iz bo'shlig'i kasalliklarini kamaytirishga xizmat qiladi.

Material va usullar.

Ilmiy izlanish 2024–2025-yillar davomida harbiy tibbiyot muassasasida xizmat qilayotgan harbiy xizmatchilar orasida epidemiologik va klinik kuzatuv usuli asosida olib borildi. Tadqiqotga 18 yoshdan 45 yoshgacha bo'lgan 120 nafar harbiy xizmatchi jalb qilindi. Barcha ishtirokchilar tadqiqotda ixtiyoriy ravishda qatnashdilar va ulardan yozma rozilik olindi. Tadqiqotga jalb qilingan harbiy xizmatchilar xizmat muddati, yoshi, harbiy mutaxassisligi va zararli odatlar mavjudligiga qarab guruhlariga ajratildi. Ishtirokchilarning o'rtacha yoshi $29,4 \pm 4,8$ yilni tashkil etdi. Tadqiqotdan o'tkir yuqumli kasalliklar, og'ir somatik patologiyalar hamda yaqinda periodontal davolash olgan shaxslar chiqarib tashlandi. Klinik tekshiruv stomatologik kabinet sharoitida amalga oshirildi. Bemorlarning og'iz bo'shlig'i holati maxsus stomatologik asboblarda yordamida baholandi. Tekshiruv davomida milk rangining o'zgarishi, shish, qonash, tish toshlari mavjudligi, periodontal cho'ntaklar chuqurligi va tishlarning qimirash darajasi qayd etildi.

Parodont holatini baholash uchun quyidagi indekslardan foydalanildi:

OHI-S (Oral Hygiene Index Simplified);

GI (Gingival Index);

CPI (Community Periodontal Index)

BI (Bleeding Index).

Har bir ishtirokchidan anketa ma'lumotlari yig'ildi. Anketada quyidagi omillar o'rganildi:

xizmat muddati; harbiy lavozim turi; chekish odati; ovqatlanish tartibi; stress darajasi; og'iz bo'shlig'i gigiyenasiga rioya qilish; stomatolog ko'rigidan o'tish chastotasi; surunkali kasalliklar mavjudligi.

Stress darajasini aniqlash uchun maxsus psixologik so'rovnoma qo'llanildi. Chekish bo'yicha ma'lumotlar kunlik sigaretalar soni va chekish davomiyligiga qarab baholandi. Bundan tashqari, harbiy xizmatchilarning qon zardobida ayrim yallig'lanish markerlari va umumiy qon tahlili ko'rsatkichlari ham o'rganildi. Olingan natijalar klinik ko'rsatkichlar bilan solishtirildi. Ma'lumotlarni statistik qayta ishlash uchun Microsoft Excel va SPSS dasturlaridan foydalanildi. O'rtacha qiymatlar, standart og'ishlar, korrelyatsion tahlil va χ^2 testi bajarildi. Farqlar $p < 0,05$ bo'lganda statistik ahamiyatli deb qabul qilindi.

Tadqiqot natijalari.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, tekshirilgan 120 nafar harbiy xizmatchining 92 nafari (76,7 %) da turli darajadagi parodont to'qimasi kasalliklari aniqlandi. Ulardan 41,7 % ida surunkali gingivit, 35,0 % ida esa surunkali parodontit qayd etildi. Faqat 23,3 % ishtirokchida periodontal to'qimalar klinik jihatdan sog'lom deb baholandi. Yosh guruhlari bo'yicha tahlil shuni ko'rsatdiki, 18–25 yoshdagi xizmatchilar orasida gingivit ko'proq uchrasa, 30 yoshdan katta harbiylarda parodontitning o'rta

va og'ir shakllari ustunlik qildi. Yosh ortishi bilan periodontal cho'ntaklar chuqurligi va milk qonashi ko'rsatkichlari ham oshib bordi.

Gigiyenik indeks natijalari bo'yicha tekshirilganlarning 63,3 % ida og'iz bo'shlig'i gigiyenasi qoniqarsiz darajada ekanligi aniqlandi. OHI-S ko'rsatkichi yuqori bo'lgan shaxslarda parodont kasalliklari sezilarli ko'proq uchradi. Gigiyena qoidalariga muntazam amal qiluvchi harbiylarda periodontal ko'rsatkichlar nisbatan yaxshi bo'ldi. Chekish eng muhim xavf omillaridan biri sifatida aniqlandi. Tadqiqot ishtirokchilarining 58,3 % muntazam chekuvchilarni tashkil etdi. Chekuvchilarda parodontitning uchrash darajasi 84,2 % ni tashkil qilgan bo'lsa, chekmaydiganlarda bu ko'rsatkich 65,4 % ni tashkil etdi. Bundan tashqari, chekuvchilarda periodontal cho'ntaklarning chuqurligi va alveolyar suyak rezorbsiyasi darajasi ham yuqori bo'ldi.

Stress omilining ta'siri ham sezilarli ekanligi aniqlandi. Yuqori psixoemotsional yuklamaga ega bo'lgan harbiylarda milk qonashi, yallig'lanish va gigiyenik indekslarning yomonlashuvi kuzatildi. Stress darajasi bilan periodontal indekslar o'rtasida musbat korrelyatsiya qayd etildi ($r=0,61$; $p<0,05$). Xizmat muddati ortishi bilan parodont kasalliklarining uchrash chastotasi ham oshib bordi. 10 yildan ortiq xizmat qilgan harbiylarda parodontit 88,5 % hollarda aniqlangan bo'lsa, xizmat muddati 5 yilgacha bo'lganlarda ushbu ko'rsatkich 64,7 % ni tashkil etdi. Ovqatlanish tartibining buzilishi ham muhim omillardan biri bo'lib chiqdi. Ratsionda yangi sabzavot va mevalarning yetishmasligi, vitaminlar tanqisligi va tez tayyorlanadigan oziq-ovqat mahsulotlarini ko'p iste'mol qilish periodontal kasalliklarning rivojlanish xavfini oshirdi.

Stomatologik profilaktik ko'riklardan muntazam o'tuvchi harbiylarda kasalliklarning og'ir shakllari kamroq uchradi. Yiliga kamida ikki marta stomatolog ko'rigidan o'tgan xizmatchilarda periodontal indekslar sezilarli darajada yaxshi bo'ldi. Laborator tahlillar natijalari periodontal yallig'lanish bilan tizimli yallig'lanish markerlari o'rtasida bog'liqlik mavjudligini ko'rsatdi. Parodontit bilan og'rikan bemorlarda leykotsitlar soni va C-reaktiv oqsil darajasi nisbatan yuqori bo'ldi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, harbiy xizmatchilarda parodont to'qimalari kasalliklarining rivojlanishiga bir vaqtning o'zida bir nechta omillar ta'sir ko'rsatadi. Ular orasida qoniqarsiz gigiyena, chekish, surunkali stress, noto'g'ri ovqatlanish va xizmat muddati asosiy xavf omillari sifatida namoyon bo'ldi.

Xulosa

O'tkazilgan tadqiqot natijalariga ko'ra, harbiy xizmatchilar orasida parodont to'qimalari kasalliklari yuqori darajada tarqalgan bo'lib, ular tekshirilganlarning 76,7 % ida aniqlandi. Kasalliklarning rivojlanishida qoniqarsiz og'iz bo'shlig'i gigiyenasi, chekish, surunkali stress, noto'g'ri ovqatlanish va uzoq muddatli harbiy xizmat asosiy xavf omillari sifatida namoyon bo'ldi. Chekuvchi va yuqori stress holatidagi harbiylarda periodontal yallig'lanish ko'rsatkichlari sezilarli darajada yuqori bo'ldi. Shuningdek, stomatologik profilaktik ko'riklardan muntazam o'tuvchi xizmatchilarda kasallikning og'ir shakllari kamroq uchrashi aniqlandi. Tadqiqot natijalari harbiy jamoalarda parodont kasalliklari profilaktikasini kuchaytirish zarurligini ko'rsatadi. Og'iz bo'shlig'i gigiyenasi bo'yicha ta'lim dasturlarini joriy etish, muntazam stomatologik ko'riklar tashkil etish, chekishga qarshi kurashish va stressni kamaytirishga qaratilgan tadbirlar periodontal kasalliklar tarqalishini sezilarli kamaytirishga yordam beradi. Mazkur choralar harbiy xizmatchilar salomatligini saqlash va ularning xizmat faoliyati samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega.